

חידת הזהות היהודית: למה היהדות נקבעת לפי האם?

ילד ניגש לאמו ושאל: איך נוצרו בני האדם? כיצד התפתחה האנושות? האימא ענתה: לפני הרבה שנים האלוקים ברא את אדם וחווה והם ילדו ילדים ומהם נוצרה האנושות. אחרי כמה ימים שקע הילד שוב במחשבות והלך לאבא לשאול אותה השאלה. האבא היה טיפוס אחר וענה: לפני הרבה שנים היו בעולם קופים ובמשך הדורות התפתחו מהם בני האדם.

הילד התבלבל, הוא ניגש לאימא ולא הצליח להבין: למה את אמרת שהאדם נברא מהאלוקים ואילו אבא אמר שהאנושות התפתחה (להבדיל) מהקופים? – "אה, אני דיברתי על המוצא של המשפחה שלי ואבא דיבר על המוצא של המשפחה שלו"...

חג השבועות הוא חג הגיור היהודי. ביום הגדול הזה נכנסו אבותינו לראשונה בשערי העם היהודי והפכו מ"עברים", בני אברהם, יצחק ויעקב ל"יהודים", בני עם ישראל. הרמב"ם מדגיש כי טקס הגירות לא נעשה רק בקבלת האמונה היהודית, אלא כלל את שלוש השלבים המעשיים בדרך לגירות:

1. רמב"ם איסורי ביאה יג: בשלושה דברים נכנסו ישראל לברית: במילה, טבילה וקרבתן. מילה הייתה במצרים, כשנאמר: 'כל ערל לא יאכל בו' [מבשר קרבן הפסח] מל אותם משה רבנו... וטבילה הייתה במדבר קודם מתן תורה, כשנאמר 'וקדשתם היום ומחר וכבסו שמלתם', וקרבתן כשנאמר: 'וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עולות' - על ידי כל ישראל הקריבום.

זאת גם אחת הסיבות למנהג ישראל, לקרוא את מגילת רות בחג השבועות (וגם בקהילות שאינם קוראים מהקלף, לומדים אותה בתוך נוסח תיקון ליל שבועות). על פניו זהו פלא, מה הפך את המגילה הזו למשקפת את החג הגדול מכולם, חג מתן תורתנו?

ילקוט שמעוני רות תרא: מגילה זו אין בה לא טומאה ולא טהרה, לא היתר ולא איסור ולמה נכתבה?

אלא שרות הגיורת השלימה את מה שעשו אבותינו בחג מתן תורתנו. היא חצתה את הקווים ונכנסה בשערי העם היהודי מתוך ויתור מפעים על מולדתה ובית אביה המואביים.

ספר המנהיג סוכה נח: ולפי שאבותינו לא קיבלו את התורה... אלא במילה וטבילה והרצאת דמים... ורות גם היא התגיירה, שנאמר 'כי אל אשר תלכי אלך וגו'' - על כן נהגו לומר רות בחג השבועות.

זאת אפוא הזדמנות לדון בסוגיה מרתקת שהיא ראשית הכניסה אל העם שלנו. לפני כל דיון במצווה או הלכה, עולה השאלה הבסיסית מכולן: "מיהו יהודי?" מי נושא את חותם הזהות והאחריות היהודית ורשאי להתחתן עם יהודי, לקיים מצוות, להצטרף למניין ולענות קדושה וקדיש?

וכאן אנו מוצאים פיצול מרתק בין עניינים והלכות שונות. ברוב הסוגיות הקשורות במבנה המשפחה הולכים אחרי האבא. הוא הדמות הדומיננטית במסגרת המשפחתית.

שלושה ביטויים לכך: א. הייחוס השבטי וקבלת הנחלות בארץ ישראל נקבעים לפי שבט האב.

2. במדבר א,ב: שאו את ראש כל עדת בני ישראל למשפחתם לבית אבותם – רש"י: מי שאביו משבט אחד ואמו משבט אחר – יקום על שבט אביו.

ב. ייחוס כהונה, לוויה וישראליות נקבע לפי האב: **משנה קידושין ג,יב:** הוולד הולך אחר הזכר.

ג. כך המנהג עוד מימי המקרא לגבי שם המשפחה, שנקבע על פי משפחת האב: **במדבר כו,כ:** בני יהודה למשפחתם לשלה משפחת השלני לפרץ משפחת הפרצי לזרח משפחת הזרחי.

אך למען האמת מתברר שהאבא קיבל רק את הפרטים ולא את הדבר האמתי. ההגדרה החשובה ביותר - עצם ההגדרה הבסיסית מיהו בן העם היהודי - תלויה לגמרי בידי האימא. האבא יכול להיות

גאון וחסיד אך אם (חלילה) ילד ילדים מאישה נכרית – הילדים גויים. והאבא יכול להיות גוי מחבל וצורר ישראל, אך אם ילד ילדים מאישה יהודייה – הילדים הם קדושים כמו משה רבנו.

כך למדו חז"ל מהפסוק הבא:

דברים ז,ג: ולא תתחתן בם, בתך לא תיתן לבנו ובתו לא תיקח לבנך, כי יסיר את בנך מאחרי.

נשים לב. הפסוק אוסר שני מקרים: לתת את בת היהודי לבן הנוכרי, ולהיפך, לתת את בן היהודי לבת הנוכרי. אבל הפסוק ממשיך ומתייחס רק למקרה הראשון - "כי יסיר את בנך מאחרי" - היינו שהנוכרי שיתחתן עם הישראלית יגרום לנכדך ("בנך"-נכדך) לעבוד עבודה זרה. אבל הפסוק אינו מתייחס גם למקרה ההפוך, לישראלי שמתחתן עם נכרית ויולד ממנה נכדים?

אלא שבמקרה האחרון, שיהודי מתחתן עם נכרית, הנכד יוצא מישראל ואין לדון בו. איבדנו אותו. רק במקרה הראשון, שנוכרי לוקח ישראלית, הילד קרוי "בנך" והחשש הוא שיגדל יהודי עובד כוכבים.

וְלֹא תִתֵּן לְבִנְךָ לְאִשְׁתּוֹ הַנְּכֹרִית וְלֹא תִקַּח לְבִנְךָ אִשְׁתּוֹ הַנְּכֹרִית כִּי יִסֹּר אֶת בְּנֶךָ מֵאַחֲרָיִךְ וְלֹא תִתֵּן לְבִנְךָ לְאִשְׁתּוֹ הַנְּכֹרִית וְלֹא תִקַּח לְבִנְךָ אִשְׁתּוֹ הַנְּכֹרִית כִּי יִסֹּר אֶת בְּנֶךָ מֵאַחֲרָיִךְ

דוגמה למקרה היסטורי בו הופעלה ההלכה הזו בכל עוצמתה. אחרי חורבן הבית הראשון ושנות גלות בבל, עזרא הסופר ונחמיה עוררו את גולי בבל לשוב ארצה. רק 42,000 איש נענו לקריאה וגם אלו היו אנשי "דלת העם", בורים ועמי ארצות שלא זכרו תורה ומצוות אחרי 70 שנות התבוללות.

אותם תושבים חוזרים התרועעו עם העמים הנוכריים סביב ירושלים וילדו ילדים. וכאן מספר הנביא על חג "ראש השנה" הראשון אחרי שיבת עזרא ארצה. הוא אסף את העם אל הר הבית וקיים טקס "הקהל". הוא קרא מספר התורה והפציר בהם להרחיק את הנשים הנוכריות והילדים שנולדו מהן.

וכאן רואים מפורשות שעזרא ציווה להרחיק את הילדים שנולדו מהנוכריות ולא את אלו שנולדו מהנוכרים שנשאו יהודיות. מכאן שהיהדות הולכת אחר האם (וראו בהערה¹).

עזרא י: ועתה נכרת ברית לאלוקינו להוציא כל נשים והנולד מהם בעצת ה' ... ויקם עזרא וישבע את שרי הכוהנים הלויים וכל ישראל לעשות כדבר הזה.

והשאלה הגדולה היא, מה הפיצול הזה? בעוד שקביעת תחומים שונים במשפחה נתונה בידי האב, הקביעה החשובה מכולן – הכניסה לשערי העם היהודי - תלויה דווקא באם?

גבר אמר: אני קובע בדברים החשובים בבית, אבל אשתי היא זו שמחליטה מה חשוב ומה לא...

ב. כדי להבין עד כמה מדובר בהמצאה מהפכנית שהלאום נקבע אחרי האם, נשים לב לעניין הבא: הרמב"ן מביא דעה כי לפני מתן תורה נקבעה היהדות בתר האב ולא האם, כמו שאר דיני המשפחה, וזה גופא מהפכה שנוצרה במתן תורה שהיהדות הולכת בתר האם.

בסוף פרשת אמור מסופר אירוע מסתורי. "ויצא בן אישה ישראלית והוא בן איש מצרי בתוך בני ישראל וינצו במחנה בן הישראלית ואיש הישראלי, ויקב בן האשה הישראלית את השם ויקלל ויביאו אתו אל משה ושם אמו שלמית בת דברי למטה דן". כלומר: אדם שנולד מאיש מצרי ומשלומית בת דברי ממטה דן, יצא לריב עם יהודי אחר. בלטה המריבה התרגז האיש וגידף בשמו המפורש של ה'.

¹ התוספת הזו חשובה, משום שישנה טענה של היסטוריונים כי עד ימי חז"ל נקבעה היהדות לפי האב ורק מימי חז"ל התקנה שונתה ונקבעה לפי האם. (ראו לקמן בפנים לגבי מגדף). לפיכך ישנה חשיבות בדברי עזרא הללו המזכירים באופן מוחלט כי כבר בימיו הלכו אחרי האם ולא האב. יתירה מכך: זאת הייתה הלכה כה פשוטה עד שעזרא לא היה צריך אפילו לנמק אותה לעם.

והשאלות מציפות את הסיפור: כיצד שלומית בת דברי הביאה ילד ממצרי? מה פתאום בנה מתגושש במכות עם יהודי אחר? ומה גרם לו לקלל את שם ה'?

המפרשים מסבירים כי שורשיו של הסיפור נעוצים בפרשת שמות. מסופר שם על משה רבנו שיצא מארמון פרעה וראה מצרי מכה יהודי. הרקע למכות היה שהיהודי היה בעלה של שלומית בת דברי והלך לעבוד בפרך, אותו מצרי ניצל את היעדרו ונכנס לביתו ופגע בשלומית. היא התעברה מאותו אירוע וילדה ילד מהמצרי. חלפו שנים ואותו ילד רצה לקבל נחלה בשבטי ישראל ובא לטעון בבית דינו של משה כי אף שאביו מצרי אך אמו משבט דן והוא ראוי לנחול בנחלת דן. משה סירב לתת לו, משום שהנחלה השבטית נקבעת לפי האב (כאמור בתחילת השיעור), ולכן הוא התרגז וקילל את ה'. בכך מובנת הסיבה שהוא גידף דווקא בשם המפורש, כי זה היה השם בו הרג משה את אביו המצרי.

עד כאן הסיפור, אולם המדרש ורש"י מביאים תוספת חשובה: "והוא בן איש מצרי **בתוך בני ישראל** – מלמד **שנתגייר**". היינו שהתורה **מאריכה להדגיש שהוא התגייר**. וכאן עולה שאלה עצומה: **למה להתגייר?** הרי הוא בנה של שלומית והיהדות הולכת לפי האם?

האם נוכל להוכיח מכאן כי היו תקופות קדומות בהן היהדות הלכה בטר **האב**?

הרמב"ן על המקום עונה שני הסברים: א. הכוונה איננה לגיור כפשוטו, אלא שאותו מגדף נולד במצרים, לפני מתן תורה ולכן **כל ישראל כולם** היו צריכים להתגייר מרצונם בערב מתן תורה. ולכן התורה מדגישה כי אף שאביו מצרי, הוא פרש מדרכי אביו ודבק באמו ובא להתגייר עם ישראל.

ב. עוד מביא הרמב"ן בשם חכמי הצרפתים כי באמת לפני מתן תורה, הלכה היהדות בטר **האב**, כמו יתר דיני המשפחה ולכן הוא נצרך להתגייר. וזה גופא הייתה מהפכה במתן תורה שהיהדות נקבעת בטר האם. (אולם הרמב"ן עצמו חולק וסובר כי תמיד נקבעה היהדות בטר האם).

3. רמב"ן ויקרא כד: ומה שאמרו בתורת כוהנים 'בתוך בני ישראל' מלמד **שנתגייר** [והרי הוא בן שלומית]? אינו שיצטרך בגירות, אלא ככל ישראל שנכנסו לברית במילה וטבילה והרצאת דמים בשעת מתן תורה והתכוונו לומר שהלך אחרי אמו ונדבק בישראל. והצרפתיים אומרים כי טעם הגרות מפני שהיה **קודם מתן תורה** והיה משפטו **לילך אחר הזכר**, כמו שאמרו (יבמות עח): 'באומות הלך אחר הזכר'². ואולם אין דעתי כן ... [אלא גם] קודם מתן תורה **תהא מטרת ולדה להיות כמוה**.

וכל זה מחזק את השאלה המרכזית: מדוע הוחלט אחרי מתן תורה כי השער ליהדות תלוי באם?

ג. לפני שנכנסים לעניין, מעניין לציין עוד שני מקומות בעלי חשיבות עליונה בהם הנשים מקבלות קדימה לפני הגברים. בחג השבועות נקרא את פרשת מתן תורה מחומש שמות, והתורה מספרת על **שער הכניסה הראשוני** אל הקשר עם הקב"ה. ביום ב' בסיוון עלה משה למעלה וקיבל הוראה מה' להיות שדכן ולהציע את הצעת הנישואים לישראל: לקבל את התורה.

וכאן מגלים דבר מדהים: על פניו, משה היה אמור לכנס תחילה את הגברים. אחרי הכול, הגברים חייבים בכל מצוות התורה בעוד שהנשים פטורות ממצוות עשה שהזמן גרמא. הגברים חייבים בלימוד תורה בעוד שנשים פטורות. אולם ה' ציווה במפתיע את הדבר ההפוך:

4. שמות יט: ויקרא אליו ה' מן הקר לאמר: כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל – **מכילתא:** לבית יעקב – אלו הנשים, לבני ישראל – אלו האנשים. **שמות רבה כב:** למה לנשים תחלה?

מעלה המדרש את השאלה המתבקשת: כיצד יתכן שבנקודת הקשר הראשונית ביותר, ביקש ה' תחילה את הסכמת הנשים ורק אחר כך את הגברים?

² הרמב"ן מעורר נקודה עצומה: גם ההלכה מסכימה כי הלאום של הגויים אמור ללכת אחרי **האב**. כמו החלוקה של עמוני, מואבי וכו' צריכה להיות כמו האב. וזה רק חידוש מהפכני לגבי **הכניסה ליהדות** שהולכים בטר האם.

ועוד מקום בו מקדימים את הנשים: כאשר מזכירים שמו של אדם לשם עניין חשוב, מזכירים את שם הוריו. וכאן שמים לב לדבר מעניין: בעניינים של כבוד, כמו עלייה לתורה, מזכירים את שם האב, אך כאשר מדובר על התחום המכריע ביותר, על בקשת ברכה **לרפואה**, מזכירים את האם.

זוהר א פד, א: 'תנה עוזה לעבדך והושיעה לבן אמתך' (תהלים פ) – וכי לא היה דוד בנו של ישי עד שביקש בשם אמו ולא אביו?

עלינו לעיין היטב ביסודם של דברים. הדיון מגלה תובנות מעמיקות על **חינוך**, על **העברת הלפיד** ועל הדרך בה נזכה לגדל **דורות נוספים של יהודים**.

ד. ההסבר הפשוט ביותר לקדימת האם, יכול להילמד מתוך דברי הזוהר:

5. זוהר שם: והושיעה לבן אמתך - וכי לא היה דוד בנו של ישי עד שביקש בשם אמו ולא אביו? אלא כאשר אדם מזכיר עצמו למעלה, צריך להזכיר בדבר שהוא **וודאי ולכן הזכירו לאמו ולא לאביו.**

פשוט ביותר: אימא יש רק אחת. ילד הוא בוודאי של אימא בעוד שלא בטוח שהוא של אבא. ולכן כשמזכירים שם לרפואה ולחיים, מזכירים את אימא. באותה דרך הציע הרב יחיאל יעקב ווינברג, בעל השרידי אש, מחשובי הרבנים בגרמניה לפני המלחמה, לומר בענייננו: זהות יהודית חייבת להיקבע במידת הוודאות הגבוהה ביותר: בתר האם.

קובץ מיהו יהודי תשי"ט, הרב יחיאל יעקב ווינברג: ישנם רואים את הטעם בוודאות הבלתי-מפוקפקת בהשתייכות הילד הנולד לאמו.

האם הטעם הזה מספק? ברור שלא. כי אם כן, גם הייחוס השבטי וכהונה ולוויה אמורים ללכת אחרי האם? כיצד קביעת ייחוס כמו כהונה הולכת בתר האב שהוא כלל אינו וודאי? עוד קשה: כיום ניתן לברר את קשר הילדים להוריהם באמצעות בדיקת רקמות ואם כן אין סיבה ללכת בתר האם?

ישנו הסבר נוסף, מעמיק ועשיר הרבה יותר. הוא מובא כבר בראשונים³ והרבי מליובאוויטש האריך בו בשיחת ו' תשרי תשמ"ה. ניכנס לעניין עם סיפור מרטיט (שמעתי את הסיפור מהרב יוחנן גוראריה, רב העיר חולון, ששמע אותו מבעל המעשה):

אוסטריה הייתה המדינה הראשונה שנכבשה בידי גרמניה הנאצית. שנה לפני פרוץ המלחמה, גרמניה סיפחה את אוסטריה ("אנשלוס") ומצב היהודים הורע מהקצה אל הקצה. הסיפור הבא התרחש בעיירה קטנה על יד וינה. הנאצים פתחו בסלקציה ועברו בין בתי התושבים לחפש את היהודים. הם חצו את הרחובות עם שוטרים אוסטריים מקומיים ואלו סימנו להם את הבתים בהם גרים יהודים.

באחד הבתים היה ילד יהודי קטן, הוא התקשה להסתתר זמן ארוך בתוך המרתף עם משפחתו ומעת לעת היה מגיח ומציץ מבין חלונות הבית לראות את המתרחש ברחוב. הוא ראה פלוגת חיילים נאצים חוצה את הרחוב עם שוטרים אוסטריים ועוברת מבית לבית. היה שם בית אחד של עורך דין יהודי מתבולל, שאיש לא ידע שהוא יהודי. הילד ראה את השוטרים מתכוונים לדלג אותו ולהמשיך קדימה, אך לפתע יצא הפרקליט אל המרפסת וצעק: "איך בין יוד - אני יהודי". השוטרים האוסטריים ניסו להסות אותו, אך הוא התעקש לצעוק: "איך בין יוד". הנאצים הרימו את קנה הרובה וירו בו, הוא נפל על המדרכה מתבוסס בדמו.

אותו ילד שרד את המלחמה ולאורך שנים הוא הסתובב נסער. המחזה לא יצא לו מהראש. הוא לא הצליח להבין מה גרם לאותו עורך דין שהיה אדם מתבולל ורחוק, להתעקש על יהדותו ברגע כה גורלי? כשהסתיימה המלחמה שב הילד שהפך לנער לעיר ילדותו והלך לחפש את משפחתו של אותו

³ ראו: <http://halacha.co/%D7%99%D7%94%D7%93%D7%95%D7%AA-%D7%A0%D7%A7%D7%91%D7%A2%D7%AA-%D7%A2%D7%9C-%D7%A4%D7%99-%D7%94%D7%90%D7%9D>

וכאן בשפה פילוסופית: <http://tchelet.org.il/article.php?id=294&page=all>

אדם. הוא מצא את דודתו המבוגרת והיא סיפרה כך: הוריו של אותו עורך דין היו רחוקים מחיי תומ"צ, אך הסבתא הייתה אישה יראת שמים. מדי ערב הייתה משכיבה את הילד לישון ושרה לו שיר באידיש: "דו ביסט א'איד, דו ביסט א'איד". הזהות העמוקה הזו פרצה ממנו באותם רגעים נוראים.

יהדות היא לא מפלגה, היא גם לא התנהגות, אפילו לא אמונה, יהדות היא זהות. היא טבע. היא הרגשה הקשורה בעצם מציאותו של האדם. כמו התפיסה 'מי אני', 'מי המשפחה שלי', 'האם אני אדם אהוב'. ותפיסת זהות כמו עמוקה אינה יכולה להיווצר מהאבא. ולו מהסיבה הפשוטה: אין לו את הכלים לייצר זהות כה עמוקה אצל הילד. הוא פשוט אינו מספיק קרוב אליו.

התורה רוצה ללמד כאן את האמירה העמוקה ביותר אודות חינוך: **חינוך הוא לא ללמד התנהגות**, הוא לייצר זהות, להאביב – וכדי להאביב צריך חום של אימא. כי האימא היא בשר מבשרו של הילד. היא "יוצרת האדם". הילד נוצר בקרבה. הוא אוכל ממה שהיא אוכלת ואחר כך יונק מתוך גופה. גם אחר כך הוא נסרך וצמוד אליה בשנים הראשונות והקריטיות לחייו. אלו השנים בהן מתגבשת זהותו העצמית, הוא לומד את משפחתו, הוא רוכש חום, אמון ואהבה – וזה השלב בו מייצרים יהודי. כשאימא שרה על היהדות, כשהיא מספרת סיפור – היא נוגעת בעצבים העמוקים בנפשו.

במקביל, האבא קובע את הייחוס השבטי, וזאת מהסיבה הפשוטה: אלו תחומים של עבודה, תפקיד ומשלה יד. בפרט שבפועל ממש האבא עבד ככהן או כלוי ולכן יכול ללמד את בנו כיצד לעשות את העבודה. במילים אחרות: אבא הוא מורה, הוא יועץ, הוא נותן תוכן, אך אימא היא הילד עצמו, היא קובעת מי האדם ולא מהו עושה⁴.

באותה רוח הבאנו בעבר את ביאורו הנפלא של הרבי, על הקושיה המפורסמת: מדוע עמרם נשא דווקא את יוכבד? הרי היא הייתה דודתו (ואסורה לו אחרי מתן תורה) ומבוגרת ממנו בשנים רבות, וגם נישאה לו בגיל 130 שעל פי דרך הטבע לא הייתה יכולה ללדת?

אולם עמרם ויוכבד היו צריכים ללדת את גואלם של ישראל, אדם שמתקיים ביקום אחר ומביט על העולם מלמעלה למטה ורואה בו את הנס ולא את הטבע. ולשם כך נדרשה אימא 'גאולתית', אישה שנולדה עוד בארץ ישראל ולא במצרים והתפיסות שלה הן אמונות משוחררות שלמעלה מדרכי הטבע. יתירה מכך: משה עצמו היה צריך להיוולד בדרך נס, מאימא שאינה יכולה ללדת בדרכי הטבע, כדי ליצור בו זהות עליונה של מנהיג אלוקי.

התוועדות הרבי מליובאוויטש תשמה א/133: גם על פי השכל האנושי אין מקום לומר שהילד ילך אחר אביו לעניין קביעת עמו: חלקו של האב בילד הוא רק ה'טיפה סרוחה', וכדי שמזה יהיה ילד שלם, צריך העובר לשהות תשעה חודשים בבטן האם (על כל הצער הכרוך בכך לגבי האם) וממילא מובן שמידת השפעתה על מהותו של הולד היא גדולה באין ערוך מזו של האב. הטבע של הילד מושפע ביותר על ידי טבעה של האם. ומובן גם בשכל הפשוט, שהקשר הזה חל גם על השייכות אל עמה.

האם הטעם המופלא הזה מספק? גם לא. כי עדיין נותרת בעיה גדולה: מה בנוגע לילד שגדל אצל אימא שאינה יודעת דבר על יהדותה? במה היא מעניקה לו זהות יהודית? או כמו ששואלים בציניות: יתכן גוי שהוא 'הרבה יותר יהודי' מילד שגדל אצל יהודייה ואינה יודעת כלום מיהדותה?

תורת החסידות מציעה הסבר שלישי, אופייני לחשיבה הפנימית והעמוקה. ההסבר המפתיע הזה טוען כי אימא היא כביכול יותר יהודית! עיקרה של הזהות היהודית בולטת אצלה יותר מאשר אצל הגבר ולכן היא יכולה להעביר טוב יותר, אפילו באופן עצמי וגנטי, את הנשמה היהודית.

ה. זה היה בעיצומה של המלחמה הנוראה באירופה. אישה צעירה ברוסיה בשם גברת שווי, נותרה לבדה עם שלושה ילדים קטנים. בעלה ואביה נהרגו בקרב ועול המשפחה נפל על כתפיה הצנומות.

⁴ שמעתי פעם ביאור על "שמע בני מוסר אביך ואל תיטוש תורת אמך". האבא הוא רחוק מהילד ולכן כל שיאמר הוא בגדר "מוסר", ואילו האימא היא הילד עצמו ולכן כל שתאמר מתקבל באהבה כמו "תורה".

היא לקחה את הילדים ועלתה על רכבת כדי להתרחק מקו האש. הם ירדו בכפר קטן בבוכרה. היא מצאה עבודת כפיים קשה בבתי הכפר, אך נאבקה להמשיך למען הילדים.

דבר אחד לא נתן לה מנוח: החינוך שלהם. הילדים ישבו בבית לבדם, בלי אבא שילמד אותם לקרוא ולהתפלל. הבן הגדול, ברוך שלום, היה כבר נער אחרי בר מצוה, אך איש לא למד עמו משנה וגמרא. בוקר אחד היא ראתה מחזה שלא יאומן. מול העיניים צעד חסיד. חסיד אמתי. אמנם הוא כיסה את זקנו, אך העיניים היו של חבדני"ק אמתי. היא התחננה אליו שידאג לבנה הגדול וימצא לו ישיבה. הוא הסכים לקחת אותו לסמרקנד, שם פעלה ישיבה מחתרית.

חלף זמן והיא שוב פגשה את החסיד. היא הודתה לו מעומק הלב, אך התחננה שייקח גם את הבן השני, אייזיק, בן 11. אולם החסיד סירב בתוקף. לילד לא היו ניירות חוקיים וזאת הייתה סכנה עבור שניהם לעלות יחד על הרכבת. אך האישה הנחושה לא התכוונה לוותר. היא עקבה אחרי החסיד וגילתה מתי הוא עולה על הרכבת לסמרקנד. היא סיכמה עם הילד שיקפוץ לתוך הרכבת ברגע שהיא צופרת ליציאה וייצמד אל החסיד. כך לא תהיה לו ברירה אלא לקחת אותו.

שוב חלפה תקופה ושוב נראה החסיד בעיירה. הפעם הוא הזהיר אותה שלא תעז לדבר על הילד השלישי, "יענקלה". הוא היה פעוט בן שמונה ולא היה שייך לקחת עליו אחריות ללא אימא צמודה. אבל היא לא וויתרה, היא לא הייתה מסוגלת לחיות עם המצב שהילד יושב לבדו בבית בלי לקבל חינוך יהודי. היא צעדה אתו אל תחנת הרכבת ותכננה לעשות שוב אותו תרגיל – אך חלה תקלה. הרכבת שרקה אך הילד אינו עוזב אותה. הוא נתקף פחד להישאר בלעדיו. בשנייה האחרונה היא הבטיחה לו בדמעות כי תארגן דרכון וכסף ותבוא אחריו לסמרקנד, ואז דחפה אותו בידיים רועדות אל הרכבת.

איש לא היה יכול לעצור אישה נחושה כמותה ותוך כמה שבועות היא השיגה כסף ודרכונים ועלתה על הרכבת לסמרקנד. היא ישבה ברכבת – אך לפתע תפשה שאין לה תכנית. אין לה כל דרך לגלות איפה הישיבה המחתרתית בעיר הגדולה. בפעם הראשונה היא הרגישה שכוחותיה עוזבים אותה. הרכבת עצרה בתחנה והיא הסתובבה אובדת עצות. ואז נשמעה צעקה: "מאמע". זה היה יענקלה הקטן שלה.

היא חיבקה ונישקה אותו אבל לא הבינה "איך ידעת שאבוא?" - "את הבטחת שתבואי, השיב הילד, ואימהות תמיד מקיימות מה שמבטיחות. אז כל יום אחרי הלימודים אני מגיע לכאן וממתין לך"...

גברים ונשים מצטיינים בתחומים שונים, אך ישנו תחום אחד שמאפיין נשים בצורה ברורה: נשים מודעות יותר לחלק הרוחני שלהן. הן מאמינות יותר, רגשיות יותר ופחות אינטרסנטיות. נשים מוכנות להתמסר ולהתנדב למען דברים שלא יפיקו מהן רווח חומרי ומידי. רק נשים מוכנות להרות תשעה חודשים ילד ברחמם, ורק נשים מוכנות לוותר על תכניות קריירה וסטיות מבטיחות עבור התמסרות לילדיהם.

במובן מסוים ניתן לומר כי נשים הן יהודיות יותר. הקשר היהודי העצמי בולט אצלן יותר, כפי שבא לידי ביטוי בכך שהן מוכנות לוותר על הנוחות האישית שלהן למען העם היהודי והמשפחה. ולכן קובעת התורה כי היהדות הולכת אחרי האימא כי האישה טובה יותר **בלהעביר את הנקודה היהודית**. זה קורה באופן **גנטי, נשמתי**, אפילו אם הילד לא חונך על ידי אמו. הקב"ה בחר בה להיות זו שתעביר את הנשמה היהודית לילד, משום שאצלה, הנשמה בולטת יותר.

מנגד, האבא, קיבל את החיוב לעסוק בפרטי המצוות **המעשיות** ולכן הוא מעביר לילד את הייחוס השבטי והכהונה והלוויה, שאלו חיובים **מעשיים** הנובעים מתפקיד השבט (ראו גם לקו"ש ל'239)⁵.

ליקוטי שיחות לא/97: אצל נשים יש יותר בגילוי אמונה בה' ויראת ה' ... שקרובים (יותר) לקבל באמונה ועושות בלי חקירה, ושורשי העניין הוא לפי שמאירה אצל האמונה כפי שהוא מצד הקב"ה. ואולי י"ל שמטעם זה חילוק בעניין היחס, שעצם ישראל תלוי דווקא באם ורק הפרטים והחילוקים בבני ישראל גופא, כהן לוי ישראל, תלויים ב(משפחת) האב.

כעת אפשר להבין היטב, מדוע דרש הקב"ה להציע תחילה לנשים לקבל את התורה. "כה תאמר לבית יעקב". שכן: א. הן נמשכות יותר בטבעיות לעניינים רוחניים. ב. העתיד של עם ישראל תלוי בהן

⁵ ראו עוד העשרה נפלאה בלקו"ש כו/267 לגבי זה שנשים פטורות ממצוות שהזמ"ג. אין זה משום שחשיבות הקיום שלהן פחותה ח"ו, אלא להיפך: כי הקב"ה ידע שהן תקיימנה את הציווי **בין כך**, גם בלי ציווי.

בהיותן מעבירות היהדות ומחנכות הילדים. ג. המדרש מביא טעם נוסף כי האמת היא שגם הגברים הולכים אחרי נשים. זאת הייתה הפקת לקחים מחטא עץ הדעת. הקב"ה ציווה את הגבר, אבל האישה פיתתה אותו לחטוא. לפיכך הופק הלקח וה' פעל לגייס את האישה לצד של הטובים...

שמות רבה שם: למה לנשים תחלה? שהן מזדרזות במצות. דבר אחר כדי שיהיו מנהיגות את בניהן לתורה. אמר רב תחליפא: אמר הקב"ה כשבראתי את העולם לא ציוויתי אלא לאדם הראשון ואחר כך הצטווה חוה ועברה וקלקלה את העולם. עכשיו אם איני קורא לנשים תחלה הן מבטלות את התורה.

ו. אחד הלקחים הגדולים שאפשר להפיק מהדיון הזה הוא, **שחינוך הוא עסק רציני**. אי אפשר לחנך ילד עם הורים שנכנסים הביתה הרוגים מעייפות בתשע בערב. אי אפשר לשבת על הספה ולפקוד פקודות על הילד ולצפות שהוא יציית.

חינוך זה עניין של לב, של נשמה, חינוך הוא חום של שמחה יהודית בבית הסוחפת את הילד וחודרת אל תוך תוכו.

ונסיים: הרב יצחק הוטנר, ראש ישיבת חיים ברלין בניו יורק, היה תלמיד חכם גדול ומחשובי ראשי הישיבות באמריקה. פעם שאלו אותה מהיכן שאב את האהבה העמוקה לתורה? הוא ענה כי קיבל זאת מאימא שלו.

אביו היה סוחר והיה נעדר לתקופות ארוכות מהבית לרגל מסחרו. האימא הייתה נשאר לבדה עם הילדים ודוק של עצב היה מתוח על פניה. פעם התקבלה חבילה עטופה בדואר. האב רצה לשמח את אשתו ושלח עבורה תכשיט יקר בדואר. איצ'לה הקטן ציפה שאימא תענוד את התכשיט ותעלה סוף-סוף חיוך על שפתיה. אך היא סירבה להוציא את התכשיט מהקופסה. היא אמרה לאיצ'לה כך: "אין לי כעת מצב רוח, אבל בעוד כמה ימים אתה תסיים מסכת בעל פה ואחוש שמחה אמיתית. אז אענוד את התכשיט בגאוה..."

**כתיבת השיעור והפצתו באופן חופשי
מתאפשרת בתמיכתם של שלוחי הרבי ברחבי תבל**

**ובחסותו האדיבה של הנגיד החסידי
ר' שניאור ורעייתו יוכבד שיחיו מינסקי
להצלחה רבה בכל ענייניהם
ולעילוי נשמת מרת
שיינא בעשא בתיה בת יוסף דב**